

УДК 378.096:130.01

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi46.131>

Шолох О. А.,
orcid.org/0000-0001-5258-8086

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTI ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті конкретизовано психолого-педагогічні аспекти проблеми ціннісного ставлення майбутніх психологів до професійної діяльності. Проаналізовано процес переоцінки цінностей, критичне осмислення досвіду попередніх досліджень, нові уявлення про професійне майбутнє студентства. Представлений теоретичний аналіз смисложиттєвих орієнтацій практичного психолога, що являють собою цілісну систему свідомих та вибіркокових зв'язків, наявність життєвих цілей, свідому усвідомленість вибору і оцінок, задоволеність життям та професійною самореалізацією.

З'ясовано, що професійно-значимі ціннісні орієнтації не залишаються незмінними впродовж професійної діяльності психологів. Найбільшого значення, не зважаючи на стаж роботи, серед професійно-важливих набувають цінності «освіченість» та «відповідальність», а найменшого – «терпимість до поглядів і думок інших», «раціоналізм» та «чуйність». Позиціонуються психолого-педагогічні аспекти проблеми ціннісного ставлення майбутніх психологів до професійної діяльності. На засадах основного діагностичного конструкта «Ціннісні орієнтації» М. Рокич розглянуто спрямованість особистості, що розуміється як значущість для людини тих або інших життєвих цілей і ціннісних орієнтацій, якими вона керується в своєму житті. Схарактеризовано два класи цінностей: цінності-цілі (термінальні), визначені їм як переконання людини в тому, що кінцева мета індивідуального існування коштує варта того, щоб до неї прагнути та цінності-засоби (інструментальні), визначені як переконання людини в тому, що певний образ дій або властивість особистості є переважаючою в будь-якій ситуації. За результатами дослідження доведено, що термінальні професійно-значущі цінності у респондентів носять стійкіший характер, ніж інструментальні, для них характерна менша міжгрупові варіативність. Відмінності вираження термінальних професійно-важливих цінностей у досліджуваних з різним стажем роботи, проявляються, але не в значній мірі. Найбільшого значення, не залежно від стажу роботи, серед професійно-важливих набуває цінність «цікава робота».

Ключові слова: майбутній психолог, професійна діяльність, професійна самореалізація, розвиток, студент, фахова підготовка, ціннісне ставлення, ціннісні орієнтації.

Постановка проблеми. Формування особистості людини триває протягом усього життя, натомість навчання у закладах вищої освіти відіграє особливу роль у цьому процесі. Саме в цей час у студента закладаються основи тих якостей спеціаліста, з якими він ввійде в нову для нього атмосферу діяльності, де відбуватиметься подальший розвиток особистості. Тому питання в аспекті ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності завжди знаходиться в центрі уваги.

Для цього система освітнього процесу повинна бути вибудована на ґрунті гармонізації розвитку студента і як особистості, і як фахівця.

В українському суспільстві відбуваються зміни, які трансформували всі сфери діяльності людини. У зв'язку з цим завдання, спрямовані на переструктурування суспільства, вимагають грамотного підходу до аналізу його головних напрямів розвитку. Отже, актуальним є усвідомлення важливості формування ціннісного ставлення до професійної діяльності майбутніх психологів, що представляють собою найбільш

енергійну та координуючу соціальну силу. Їх становлення відбувається в непростий час, коли система цінностей не має чіткої структури, коли звичні стереотипи поведінки молодих фахівців змінюються.

Вивчення теоретичних і методологічних проблем формування життєвих цінностей студентської молоді показало, що на формування ціннісних орієнтацій студентства в сучасних умовах впливає ряд факторів: наявність у суспільстві соціально-економічних протиріч, ослаблення державного, політичного і ідеологічного пресингу, розширення соціальної самостійності та ініціативи студентів. Відбувається переоцінка цінностей, критичне осмислення досвіду попередніх поколінь, формуються нові уявлення про своє професійному майбутнє і майбутнє суспільства.

Глибокий аналіз особистістю власних потенційних можливостей, перспективи особистісного і професійного росту спонукає її до постійного експериментування, що розуміється як пошук, творчість, можливість вибору. Вирішальним елементом даної ситуації особистісного розвитку є можливість і необхідність робити вибір. Для формування психологічної готовності до професії та сприяння становленню особистості студента як майбутнього професіонала є необхідним, зокрема, сформувати відповідні ціннісні орієнтації, виробити відповідні стратегії та прийоми мислення, що дозволяють входити в професію ще з студентських часів.

Аналіз досліджень. Багато видатних дослідників (Л. Божович, А. Петровський, І. Дубровина, А. Чернишов, М. Гінзбург, Т. Араканцева та ін.) відзначають, що саме з юнацьким віком пов'язаний той рівень розвитку ціннісних орієнтацій, який сприяє їх функціонуванню в якості особливої системи, яка впливає на спрямованість особистості, її активну соціальну позицію та вибір майбутньої професії. Ціннісні орієнтації у професійній позиції психолога виступають в якості системоутворюючих компонентів. Створення для майбутніх психологів системи цінностей і усвідомлення смислів професійної діяльності, складає основу для нових теоретичних досліджень про функції ціннісних орієнтацій у вирішенні соціально-значущих проблем, професійний розвиток, положення про зміст індивідуально-особистісної та професійної позиції практичного психолога (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Божович, Н. Боритко, Б. Братусь, А. Деркач, Ю. Жуков, І. Кон, В. Мясіщев, В. Розін, С. Рубинштейн, Л. Шнейдер, І. Yalom). Проблему професійного становлення студентів закладів вищої освіти – майбутніх психологів, розглядали В. Брудний, Г. Воронка, В. Кондрашова, Л. Єгоров, Л. Кондратьєва, В. Лісовський, Є. Павлютенков, А. Терещенко.

Ці теоретико-аналітичні постулати мають безпосереднє відношення до аналізу стану професійної підготовки майбутніх психологів в умовах університетської освіти, який ми спробували відобразити на констатувальному етапі педагогічного експерименту, який був організований на базі закладів вищої освіти в містах Чернігів і Київ та в Хмельницькій, Житомирській, Одеській, Сумській областях.

Мета статті полягає у дослідженні позитивних тенденцій щодо формування професійно-значимих цінностей майбутніх психологів у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Здійснивши аналіз теоретичних основ проблеми, ми прийшли до висновку, що необхідно провести дослідження щодо формування професійно-значимих цінностей майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. Експериментальна робота спланована і проводилася серед потенційних респондентів майбутніх психологів (за напрямками бакалавр і магістр), педагогів, а також до опитування були залучені психологи закладів освіти, які мають різний досвід практичної роботи. Респондентами дослідження були 282 здобувачі за рівнем освіти – бакалавр і магістр, які також мають різний досвід практичної роботи, серед яких 37 % студентів початкових курсів, 22 % майбутніх психологів зі стажем роботи від одного до двох років, 20 % студентів-психологів з практичним досвідом роботи до чотирьох років та 21 % респондентів, які мають стаж роботи більше чотирьох років та навчаються

за освітньою програмою напрямку магістр. Вік респондентів складає від 18 до 26 років. Досліджувані були проінформовані про мету дослідження, їм були роз'яснені інструкції по роботі з методиками.

У дослідженні методом попарної вибірки було сформовано експериментальну (ЕГ) (140 респондентів) та контрольну (КГ) (142 респондентів) групи, показники розвитку досліджуваного феномена в яких на констатувальному етапі суттєво не відрізнялися. Середні значення показників у респондентів при констатувальному зрізі в КГ та ЕГ не підтверджують відсутність розбіжностей між ними, тому ми перевірили гіпотези про відсутність розбіжностей між середніми значеннями коефіцієнтів розвитку компонентів рівня сформованості ціннісного ставлення до професійної діяльності у процесі підготовки майбутніх психологів в цих групах.

Для проведення дослідження ціннісних орієнтацій майбутніх психологів були використана методика М. Рокича [3], що дозволяє досліджувати спрямованість особистості та визначити її ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, сприйняття світу, ключові мотиви вчинків, основу «філософії життя».

Для встановлення особливостей смисложиттєвих та ціннісних орієнтацій студентів-психологів, що входять до *когнітивно-технологічного компонента* на констатувальному та формуальному етапах нашого дослідження, ми використали методику «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич) [3].

В якості основного діагностичного конструкта «Ціннісні орієнтації» М. Рокич [10] розглядає спрямованість особистості, що розуміється як значущість для людини тих або інших життєвих цілей і ціннісних орієнтацій, якими вона керується в своєму житті. Залежно від прагнень, які людина намагається реалізувати, життєві сфери (професійна, навчальна, сімейна, суспільного життя і сфера захоплень) представляють для різних людей, різний ступінь значущості. Науковець розрізняє два класи цінностей: цінності-цілі (термінальні), визначені їм як переконання людини в тому, що кінцева мета індивідуального існування коштує варта того, щоб до неї прагнути. Термінальні цінності визначають для людини сенс її життя, указують, що саме для неї особливо важливе і значуще; цінності-засоби (інструментальні), визначені як переконання людини в тому, що певний образ дій або властивість особистості є переважаючою в будь-якій ситуації [1]. Методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича заснована на прямому ранжируванні списків цінностей двох класів: термінальних та інструментальних (по 18 пунктів кожен). Спочатку респондентам пропонується набір термінальних, а потім інструментальних цінностей.

При виконанні першого завдання досліджуваним було дано таку інструкцію: «Вам пред'явлений набір цінностей. Ваше завдання – розмістити їх по порядку значущості для Вас як принципів, якими Ви керуєтеся у Вашому житті. Уважно вивчіть всі цінності і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш значуща, помістите її на перше місце. Потім виберіть другу по значущості цінність. Виконайте те ж саме зі всіма цінностями, що залишилися. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце. Кінцевий результат повинен відображати Вашу дійсну позицію» [10].

Важливими для розвитку готовності до професійного самовдосконалення є наявність умінь, завдяки яким студент відстежує своє зростання в аспекті професійного самовдосконалення. Для його діагностування розроблено щоденник самоконтролю, завдяки якому можна відстежити та оцінити досвід використання придбаних знань у практичній діяльності. Здатність планувати й організовувати діяльність з професійного самовдосконалення має важливе значення для організаційного і діяльнісного компонента. Завдяки їй майбутній психолог зможе ефективно організувати власну роботу, що буде виражатися в раціональному розподілі часу та використанні придатних методів особистісного самовдосконалення [7]. Окрім того, враховувалася самостійність і творчий підхід учасників експерименту в процесі виконання завдань, рівень їх активності та ступінь задоволення своєю роботою, стійкість

отриманих знань, умінь і навичок, рушійні мотиви в набутті знань інформаційно-аналітичного характеру.

На формуальному етапі експерименту нами одержані результати аналізу загальної вибірки що представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Найбільш та найменш значимі цінності майбутніх психологів (у %)

Ранг цінностей	Термінальні цінності						Інструментальні цінності					
	Найбільш значимі			Найменш значимі			Найбільш значимі			Найменш значимі		
	Мт	Ав	Лб	Оч	Пс	Хр	Нр	Бд	Кц	Бр	Шф	Тр
ЕГ до	89	78	82	36	34	23	64	68	71	43	37	20
ЕГ після	89	89	78	34	19	27	68	65	68	45	19	15
КГ до	86	74	68	32	32	29	72	71	64	46	30	23
КГ після	88	77	67	32	24	31	72	69	68	45	36	20

Умовні позначення: Мт – здоров’я; Ав – щасливе сімейне життя; Лб – любов; Оч – щастя для всіх; Пс – розважливості; Хр – естетичне задоволення; Нр – вихованість; Бд – життєрадісність; Кц – освіченість; Бр – ефективність у справах; Шф – високі запити; Тр – непримиренність до недоліків у собі та в інших.

У студентів-психологів ЕГ перше місце у термінальних цінностях займає «здоров’я», що становить 89 %, для респондентів ЕГ близькість з коханою людиною, також має важливе значення, тобто наступну позицію посідає «любов» – 82 %, до домінуючих цінностей майбутні психологи відносять і «щасливе сімейне життя» – 78 %. Загальна благополучна обстановка в країні, розвиток і вдосконалення людей, як умова власного благополуччя, напевно, не є важливими для ЕГ респондентів, так як цінність «щастя для всіх» займає одне з останніх місць та становить 36 %. Також до найменш значимих студенти ЕГ відносять «розважливості» – 34 % та «естетичне задоволення» – 23 %.

Серед інструментальних цінностей досліджувані ЕГ виокремлюють «освіченість», що становить 71 %, тобто, напевно, студенти-психологи ЕГ проявляють прагнення розширити свої знання, підвищити рівень загальної культури. На другому місці знаходиться «життєрадісність» – 68 %. Наступну позицію займає «вихованість», що становить 64 %. Серед найменш значимих цінностей респонденти виокремлюють «ефективність у справах» – 43 %, за ними йдуть «високі запити» – 37 % та останнє місце посідає «непримиренність до недоліків у собі та в інших», що становить 20 %. Для КГ студентів-психологів характерна перевага цінностей «здоров’я» та «освіченості», найменш вираженими у респондентів ЕГ є цінності «естетичного задоволення» і «непримиренність до недоліків».

Отже, проаналізувавши отримані результати можна побачити, що для респондентів ЕГ і КГ найбільш значимими серед термінальних являється цінність «здоров’я», найменше значення набувають цінності «розважливості» та «естетичного задоволення». Певно, що майбутні психологи, які відрізняються життєвим досвідом і стажем практичної роботи спостерігається незначне підвищення цінностей «естетичного задоволення» та «вихованості», а також зменшення цінностей «любов» та «щастя для всіх».

Методом експертних оцінок У. Мороховська виокремила одинадцять цінностей, які безпосередньо стосуються професії психолога, тобто професійно-значущі цінності, а саме: термінальні ціннісні орієнтації – цікава робота, творчість, щастя для всіх, продуктивне життя, пізнання, суспільне визнання; інструментальні ціннісні орієнтації – освіченість, терпимість, чуйність, відповідальність та раціоналізм [5].

На наступному етапі осмислимо вираженість термінальних професійно-важливих значимих цінностей студентів-психологів.

Для ЕГ студентів-психологів значення цінностей «цікава робота» знаходиться на восьмому місці та становить 54 %. Прагненню максимально повно реалізувати свої можливості, тобто цінності «продуктивне життя» респонденти відводять одинадцятий ранг, що складає 46 %. На наступне місце, на дванадцяте, досліджувані ЕГ відносять «пізнання», питома вага якого 42 %. «Суспільне визнання» у ЕГ студентів знаходиться на чотирнадцятому місці та становить 14 %. Можливо, що досліджувані не завжди сприймають розвиток і вдосконалення людей, усього народу, людства в цілому, як умову власного благополуччя, так як цінність «щастя для всіх» займає п'ятнадцятий ранг – 36 %. Напевно, респондентам ЕГ не характерна творча діяльність, створення свого, чогось нового, оригінального, оскільки цінність «творчість» займає одне з останніх місць, тобто сімнадцяте та становить 31 %.

Найменший вираз цінності «цікава робота» більш характерний для студентів КГ, можна припустити, що це пов'язано з тим, що для студентів-психологів основним видом діяльності є навчання, тому вони не приділяють достатню увагу значенню цікава робота, на відміну від респондентів ЕГ які уже працюють. Вираження цінностей «продуктивного життя», «пізнання» та «суспільного визнання», проявляється у всіх досліджуваних на однаковому рівні. У порівнянні з іншими респондентами, цінності «продуктивне життя» та «пізнання» для них має менше значення, напевно, вони в меншій мірі прагнуть максимально повно реалізувати свої можливості, сили та здібності, а також розширити свій кругозір, освіту та загальну культуру. Що стосується цінності «творчість», то у порівнянні з іншими досліджуваними, найменше значення вона має у студентів КГ, можна припустити, що вони не приділяють достатньої уваги творчій діяльності, створенню чогось свого, нового, оригінального. У майбутніх психологів ЕГ зі, цінність «творчість» набуває значно більшого значення, ймовірно, це пов'язано з початком трудової діяльності.

Отже, з наведених результатів видно, що у респондентів ЕГ і КГ, проявляються певні відмінності у вираженні термінальних професійно-значимих ціннісних орієнтацій. Найбільшого значення, не залежно від умов дослідження, серед професійно-важливих набуває цінність «цікава робота», а найменшого – «творчість» та «щастя для всіх». Разом з тим найбільш помітні зміни у прояві пріоритетних професійно-значимих цінностей, спостерігаються саме у майбутніх психологів ЕГ, які мають досвід роботи. Далі проаналізуємо інструментальні професійно-значимі ціннісні орієнтації майбутніх психологів.

Респонденти ЕГ, напевно, прагнуть в повній мірі розширити свої знання, підвищити рівень загальної культури, оскільки «освіченість» у респондентів знаходиться на першому місці та становить 71 %. Значення цінності «чуйність» студенти ЕГ відводять восьмий ранг, питома вага якого 60 %. На наступному місці, дев'ятому знаходиться «відповідальність», яка складає 56 %, тому можна припустити, що почуття обов'язку, уміння дотримуватись слова у досліджуваних проявляється не завжди та не в всіх ситуаціях. Цінність «раціоналізм» перебуває на тринадцятому рангу, відсоткове вираження якого 46%. Певно, для ЕГ студентів на характерне уміння прощати іншим їх помилки чи погляди, так як цінність «терпимість до поглядів і думок інших» знаходиться на п'ятнадцятому місці та складає 40 %.

Свідченням усвідомлення студентами ЕГ важливості в сучасних умовах інтелектуального зростання є високий рейтинг «освіченості», тобто, напевно, вони прагнуть отримання: нових знань, інтелектуальний розвиток, пізнавальний інтерес, професійний гнозис, професійне самовдосконалення раціональної сфери, прогностичність, евристичність мислення, зваженість суджень, широта кругозору, соціальна перцепція, доцільність і точність висновків і це пов'язано з тим, що основним видом діяльності для них є саме освітній процес. Зменшення значення цінності спостерігається у психологів КГ. Можна припустити, що такі зміни пов'язані з закінченням освітньої та початком трудової діяльності. Значення цінності «чуйність»

проявляється майже на однаковому рівні у всіх досліджуваних ЕГ і КГ. Почуття обов'язку, уміння дотримуватись слова, тобто цінність «відповідальність» найменш виражена у студентів КГ. Для майбутніх психологів ЕГ вона набуває більшого значення і ймовірно, такі показники обумовлені початком трудової діяльності та розширенням індивідуального досвіду взаємодії з іншими людьми. Уміння ефективно та логічно мислити, приймати обмірковані, зважені рішення, тобто цінність «раціоналізм», найменш значима, у порівнянні з іншими респондентами. Цінність «терпимість до поглядів та думок інших», тобто умінні прощати іншим їх помилки, хибні думки чи погляди найменшого значення набуває для студентів-психологів ЕГ.

Отже, інструментальні професійно-значимі ціннісні орієнтації не залишаються незмінними впродовж професійної діяльності майбутніх психологів. Найбільшого значення, не зважаючи на стаж роботи, серед професійно-важливих набувають цінності «освіченість» та «відповідальність», а найменшого – «терпимість до поглядів і думок інших», «раціоналізм» та «чуйність».

Висновки. У цілому, проаналізувавши результати дослідження, можна сказати, що термінальні професійно-значущі цінності у респондентів носять стійкіший характер, ніж інструментальні, для них характерна менша міжгрупова варіативність. Відмінності вираження термінальних професійно-важливих цінностей у досліджуваних з різним стажем роботи, проявляються, але не в значній мірі. Найбільшого значення, не залежно від стажу роботи, серед професійно-важливих набуває цінність «цікава робота». Проведене дослідження ціннісних орієнтацій сучасних майбутніх психологів з урахуванням формування ціннісного ставлення до професійної діяльності у процесі фахової підготовки продемонструвало, що досвід роботи є визначальним у побудові ієрархії термінальних цінностей.

Перспективи подальших досліджень будуть позиціонувати вірогідність результатів, які певною мірою забезпечать соціальну успішність майбутніх психологів засобами сформованості ціннісного ставлення до професійної діяльності у процесі фахової підготовки.

Список використаних джерел:

1. Алексеева М. І. Чинники формування потребово-мотиваційної сфери громадянськості особистості. *Українська еліта та її роль в державотворенні*. Київ, 2000. С. 133–139.
2. Архангельский А., Мизинцев В. П. Качественно-количественные критерии научно-познавательного процесса. *Новые методы и средства обучения*. Москва : Знание, 1989. С. 34–56.
3. Бондарчук О. І., Гавлітіна Т. М., Смольська Л. М., Вронська В. М. Комплекс психодіагностичних методик дослідження професіоналізму педагогічних працівників. Київ-Рівне, 2016. 24 с.
4. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
5. Буякас Т. М. Основания и условия профессионального становления студентов-психологов. *Вестник МГУ. Серия 14: Психология*. 2005. № 2. С. 7–16.
6. Кирилова Н. А. Ценностные ориентации в структуре интегральной индивидуальности старших школьников. *Вопросы психологии*. 2000. № 4. С. 29–37.
7. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи: зб. наук. праць. Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2003. 539 с.
8. Стасюк У. Л. Професійно значущі цінності майбутніх психологів. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Житомир, 2009. т. 7: Екологічна психологія, № 21. С. 205–210.
9. Титаренко Т. М. Життєві домагання і професійне становлення особистості практичного психолога. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 4. С. 21–23.
10. Rokeach M. The nature of human values. *New York: Free Press*, 1973. 438 p.

References:

1. Aleksieieva, M. (2000). Chynnyky formuvannia potrebovo-motyvatyinoi sfery hromadianskosti osobystosti [Factors of formation of the need-motivational sphere of personality citizenship]. *Ukrainska elita ta yii rol v derzhavotvorenni*, 133–139 [in Ukrainian].
2. Arkhangel'skii, A., & Mizintcev, V. (1989). Kachestvenno-kolichestvennye kriterii nauchno-poznavatel'nogo protsessa [Qualitative and quantitative criteria of the scientific and cognitive process]. *Novye metody i sredstva obucheniia*, 34–56 [in Russian].
3. Bondarchuk, O., Havlitina, T., Smolska, L., & Vronska, V. (2016). *Kompleks psikhodiahnostychnykh metodyk doslidzhennia profesionalizmu pedahohichnykh pratsivnykiv* [A set of psycho-diagnostic methods for studying teachers' professionalism]. Kyiv-Rivne [in Ukrainian].
4. Busel, V. (2004). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv, Irpin: VTF Perun [in Ukrainian].
5. Buiakas, T. (2005). Osnovaniia i usloviia professionalnogo stanovleniia studentov-psikhologov [Foundations and conditions of students-psychologists' professional development]. *Vestnik MGU. Seriia 14: Psikhologiiia*, 27–16 [in Russian].
6. Kirilova, N. (2000). Tcennostnye orientatsii v strukture integralnoi individualnosti starshikh shkolnikov [Value orientations in the structure of the integral individuality of senior schoolchildren]. *Voprosy psikhologii*, 4, 29– 37 [in Russian].
7. The collection of scientific works of V. N. Karazin Kharkiv National University. (2003). *Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody* [Sociological research of modern society: methodology, theory and methods]. Kharkiv: KhNU Publishing House [in Ukrainian].
8. Stasiuk, U. (2009). Profesiino znachushchi tsinnosti maibutnikh psikhologiv [Professionally significant values of future psychologists]. *Aktualni problemy psikhologii: zb. nauk. pr. In-t psikhologii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy. Ekologichna psikhologhiia*, 7 (21), 205–210 [in Ukrainian].
9. Tytarenko, T. (2003). Zhyttievi domahannia i profesiine stanovlennia osobystosti praktychnoho psikhologa [Life aspirations and professional development of a practical psychologist's personality]. *Praktychna psikhologhiia ta sotsialna robota*, 4, 21–23 [in Ukrainian].
10. Rokeach, M. (1973). The nature of human values. *New York: Free Press* [in English].

Sholokh O. A.,

orcid.org/0000-0001-7294-173X

**FEATURES OF THE STUDY OF THE FORMATION OF VALUE ATTITUDE
TO THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE PSYCHOLOGISTS
IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING**

The article specifies the psychological and pedagogical aspects of the problem of the value attitude of future psychologists to professional activity. The process of reevaluation of values, critical comprehension of the experience of previous research, new ideas about the professional future of students are analyzed. Theoretical analysis of the meaningful life orientations of a practical psychologist is presented, which is a holistic system of conscious and selective connections, the presence of life goals, conscious awareness of choice and evaluation, life satisfaction and professional self-realization.

It was found that professionally significant value orientations do not remain unchanged during the professional activity of psychologists. The most important, regardless of length of service, among the professionally important values are "education" and "responsibility", and the least - "tolerance for the views and opinions of others", "rationalism" and "sensitivity". Psychological and pedagogical aspects of the problem of the value attitude of future psychologists to professional activity are positioned. On the basis of the basic diagnostic construct "Value orientations" (M. Rokich) the orientation of the personality which is understood as significance for the person of these or those life purposes and value orientations by which it is guided in the life is considered. Two classes of values are characterized: values-goals (terminal), defined by him as a person's belief that the ultimate goal of individual existence is worth striving for, and values-means (instrumental), defined as a person's belief that a certain the mode of action or personality trait is predominant in any situation. According to the results of the research it is proved that the terminal professionally significant values

of the respondents are more stable than the instrumental ones, they are characterized by less intergroup variability. Differences in the expression of terminal professionally important values in subjects with different work experience are manifested, but not to a large extent. The most important, regardless of length of service, among the professionally important is the value of "interesting work".

Key words: future psychologist, professional activity, professional self-realization, development, student, professional training, value attitude, value orientations.

Дата надходження статті: 09.10.2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Тимошко Г.М.